

Karelia-ammattikorkeakoulu
Medianomi (AMK)

Kirjavinkkivideoita Kirkkonummen kirjastolta

Opas nuorten ja kirjaston yhteistyöhön
TikTokia hyödyntäen

Anna Tykkyläinen

Opinnäytetyö, joulukuu 2023

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2023
Media-alan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Anna Tykkyläinen

Nimeke
Kirjavinkkivideoita Kirkkonummen kirjastolta: Opas nuorten ja kirjaston yhteistyöhön TikTokia hyödyntäen
Toimeksiantaja
Kirkkonummen kirjasto

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä selvitettiin, kuinka tehdä opas nuoria osallistavan kirjastotyön tueksi. Osana opinnäytetyötä laadittiin opas, joka oli osa Kirkkonummen kirjaston Mitä sä luet? -hanketta. Oppaalla oli useita tavoitteita: innostaa kirjastotyöntekijöitä osallistamaan nuoria kirjaston toimintaan, tarjota tietoa TikTokista ja kirjavinkkivideoiden tekemisestä ja tuottaa opas mahdollisimman saavutettavassa muodossa. Aiheesta ei ole aiempaa kirjastoalan opasta.

Opasta suunniteltiin ja toteutettiin Kirkkonummen kirjaston hankkeen tavoitteet ja aikataulu huomioiden. Oppaan tekoa varten tutustuttiin myös ohjeisiin erilaisten ohjetekstien tuottamisesta. Lisäksi opinnäytetyössä vertailtiin muita kirjastoalan oppaita ja analysoitiin niiden vahvuuksia ja puutteita. Vertailussa tehtyjä havaintoja hyödynnettiin opinnäytetyössä laaditussa oppaassa.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi 19-sivuinen opas nuoria osallistavan kirjastotyön tueksi PDF-muodossa. Lisäksi tehtiin nuorten osallistamista helpottavan kirjastotyön tueksi videomuotoinen opas Tiktok-videoiden teosta. Hankkeesta saatiin hyviä kokemuksia, joita hyödynnetään jatkossa. Jatkossa voisi tutkia, lisäävätkö kirjavinkkivideot lukemista tai sosiaalisen median käyttöä ja mitä hyötyä oppaat tuovat kirjastoalan ammattilaisille.

Kieli
suomi

Sivuja 29
Liitteet 1
Liitesivumäärä 19

Asiasanat
TikTok, kirjasto, opas, nuoret

THESIS
January 2023
Degree Programme in Media
Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Anna Tykkyläinen

Title
BookTok Videos by the Library of Kirkkonummi – A Guidebook on Engaging the Youth in the Library Using TikTok
Commissioned by
The Library of Kirkkonummi

Abstract

The aim of this thesis was to examine how to make a guidebook on engaging youth in the library of Kirkkonummi. As a part of the thesis, a guidebook was produced. It, in turn, was a part of project called “What are you reading?” organised by the library. The guidebook had many aims: to encourage the librarians to engage the youth in using the library services, to share information about using TikTok and making book tip videos as well as to create an accessible guide. This is the first guidebook on this topic for the library field in Finland.

The guidebook was planned and conducted keeping the project aims and the schedule in mind. Additionally, the thesis compared other library guides and analysed their strengths and weaknesses. The findings were considered in the process of making the guide for this thesis.

The result of this thesis was a PDF-guide of 19 pages on engaging the youth in the library. Also, a video about how to make a TikTok video was produced. The project received positive feedback. In the future, the topic can be explored further by examining whether book tip videos increase the popularity of reading or the amount of time used on social media. Another topic to examine would be the benefits of guidebooks to librarians in the field.

Language
Finnish

Pages 29
Appendices 1
Pages of Appendices 19

Keywords
TikTok, library, guide, youth

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Tietoperusta	6
2.1 Nuorten lukeminen	6
2.2 TikTok-videopalvelu	8
2.3 TikTokin tietosuoja ja eettisyys	9
2.4 Kirjastot ja TikTok	11
2.5 Opastekstin kirjoittaminen	12
3 Oppaiden vertailu	13
3.1 Oppaiden määrittely	13
3.2 Vertailtavat oppaat	14
3.3 Saavutettavuus	15
3.3.1 Saavutettavuuden määritelmä	15
3.3.2 Tekninen toteutus	17
3.3.3 Helppokäyttöisyys	17
3.3.4 Sisältöjen ymmärrettävyys ja selkeys	18
4 Toiminnallinen osio	19
4.1 Tietoperustan hyödyntäminen oppaan teossa	19
4.2 Oppaan suunnittelu ja tuottaminen	20
5 Tulokset	22
6 Pohdinta	24
Lähteet	27

Liitteet

- Liite 1   Opas kirjavinkkivideoiden tekoon TikTokissa (PDF-opas)

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on oppaan tekeminen nuoria osallistavan kirjastotyön tueksi. Työssä keskitytään erityisesti opastamaan kirjastotyöntekijöitä TikTokin pariin ja kirjavinkkivideoiden tekemiseen nuorten kanssa. Kirjavinkkivideoilla tarkoitetaan tässä videoita, joilla esitellään tai arvostellaan kirjoja.

Motivaatio opinnäytetyölleni juontaa juurensa siihen, että nykyään nuoret lukevat aiempaa vähemmän ja nuorten lukutaito on heikentynyt useissa OECD-maissa, myös Suomessa (Leino ym. 2019). Keskeinen syy lukemisen väheneemiselle on nuorten itsensä mukaan tietotekniikka, joka kilpailee nuorten ajankäytöstä ja huomiosta (La Rosa 2023, 68.) Tietotekniikan, erityisesti sosiaalisen median avulla nuoria voidaan kuitenkin tavoittaa ja pyrkiä innostamaan myös lukemisen pariin. Tässä opinnäytetyössä keskitytään erityisesti sosiaalisen median palvelu TikTokiin (2017), jonka avulla kirjasto pyrkii tavoittamaan nuoria.

Opinnäytetyön tietopohja koostuu tutkimuksista, artikkeleista ja ammatillisista oppaista. Niissä käsitellään TikTokin käyttöä kirjastoissa, nuorten lukemista, saavutettavuutta ja hyvän oppaan piirteitä. Lisäksi analysoin jo julkaistuja oppaista ja hyödynnän tuloksia oman oppaan tekemisessä. Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Kirkkonummen kirjaston Mitä sä luet? -hanke.

Aluehallintoviraston (AVI:n) rahoittamassa Mitä sä luet? -hankkeessa tarkoituksena on innostaa yläkouluikäisiä nuoria lukemaan ja tuottamaan kirjavinkkivideoita sosiaaliseen mediaan. Videoita tehdään nuorille ja varsinkin nuorten kanssa. Kokoamani tiedon perusteella teen valinnat opinnäytetyöni toiminnalliseen osuuteen, jossa suunnittelen ja tuotan oppaan TikTokista ja kirjavinkkivideoiden tekemisestä kirjastoalan ammattilaisille.

Toiminnallisella osiolla eli oppaalla on useita tavoitteita. Yhtenä tavoitteista on innostaa kirjastotyöntekijöitä osallistamaan nuoria kirjaston toimintaan. Lisäksi oppaan tavoitteena on tarjota tietoa hankkeesta, TikTokista ja kirjavinkkivideoiden tekemisestä. Oppaan tuottamisessa pyritään myös huomioimaan

aluehallintoviraston (2023a) saavutettavuuskriteerit. Opas rakentuu teoriaosuudesta ja käytännön vinkeistä, joiden lisäksi siinä kerrotaan hankkeen sisällystään. Oppaan tiedollisena pohjana käytän aihetta koskevaa kirjallisuutta. Lisäksi vertailen muita kirjastoalan oppaita ja analysoin niiden vahvuuksia ja puutteita, ja hyödynnän havaintoja omassa oppaassani.

Ehdotin itse työhaastattelussa projektityöntekijän paikkaan, että tekisin mielelläni tässä hankkeessa opinnäytetyöni. Omat lähtökohdani työlle ovat, että olen työskennellyt projektityöntekijänä Kirkkonummen kirjastolla lähes vuoden ajan. Työnkuvaani on kuulunut alusta alkaen TikToken käyttöä, nuorten ohjaamista ja kirjavinkkivideoiden tekemistä, joten oppaaseen tuleva sisältö on minulle tuttua.

2 Tietoperusta

2.1 Nuorten lukeminen

PISA-tutkimus eli Programme for International Student Assessment on koulutusta ja sen tilaa kuvaava tutkimus, johon osallistuvat Suomen lisäksi muut OECD:n jäsenmaat. Tutkimukseen osallistuu satunnaisotoksella valittuja 15-vuotiaita nuoria, joiden taitoja testataan matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa. Sen lisäksi tutkitaan taitoihin vaikuttavia tekijöitä ja taitojen kehittymistä ajan kuluessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.) PISA-tutkimukset tehdään kolmen vuoden välein, ja niiden rahoituksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Eri vuosina painotetaan eri osa-alueita, mikä tarkoittaa sitä, että painotetusta osa-alueesta on eniten kysymyksiä. Kolmena vuotena painotus on ollut lukutaidossa: vuosina 2000, 2008 ja 2018. (Jyväskylän yliopisto 2023.) Koronan takia vuodelle 2022 siirtyneet lukutaitoa painottavat tulokset julkaistaan vasta joulukuussa 2023, joten käytän lähteenäni vuoden 2018 lukutaidon osaamisen tuloksia. Koronalla tarkoitetaan COVID19-nimistä tautia, joka alkoi epidemiana Kiinassa vuonna 2019 ja kehittyi maailmanlaajuisesti pandemiaksi. Sen aikana esimerkiksi kokoontumisia rajoitettiin. Kesäkuussa 2023 viranomaiset

ilmoittivat, ettei koronaa luokitella enää yleisvaaralliseksi tartuntataudiksi, vaan valvottavaksi tartuntataudiksi. (Terveyskirjasto 2023).

Vuonna 2018 suomalaisnuorten pistekeskisarvo oli 520 eli he sijoituivat OECD-maiden parhaimmiston Kanadan, Viron, Irlannin ja Korean kanssa. Kaikista osallistujista Singapore ja Kiinan Peking, Shanghai, Jiangsu ja Zhejiang -alueet pärjäsivät selkeämmin Suomea paremmin. Lukutaidon taso Suomessa on raportin mukaan laskenut aiemmista lukutaitoa painottavista PISA-tuloksista: 16 pistettä vuodesta 2009 ja 26 pistettä vuodesta 2000. Lukutaidon laskua pitkällä aikavälillä on tapahtunut myös muissa OECD-maissa. (Leino ym. 2019.)

Vuoden 2018 lukutaidon PISA-tutkimuksessa kävi ilmi, että heikkojen lukijoiden määrä lisääntyi. Osallistuneista 8,1 % oli enintään tason 2 lukijoita kuusitasoisella asteikolla vuonna 2009, kun taas vuoden 2018 testituloksista oli 13,8 %. Huomioitavaa on se, että erinomaisten lukijoiden tasolle, tasot 5 ja 6, määriteltävien oppilaiden osuus pysyi samana: vuonna 2018 se oli 14,5 % ja vuonna 2009 14,2 %. Kuitenkin lukemiseen käytetty aika laski ja yhä useampi suhtautui negatiivisesti lukemiseen. Lisäksi lukemisen mieliharrastuksenaan pitävien nuorten määrä laski. (Leino ym. 2019.)

Nämä tulokset ovat yhteneväisiä La Rosan (2023) väitöskirjan tuloksien kanssa: monista nuorista lukeminen on ikävyyttävää. Nuorten mukaan suurin syy lukemattomuudelle on puhelimen, sosiaalisen median ja muun tietotekniikan käyttö. (La Rosa 2023, 57–59, 71.) Niiden rinnalla perinteinen kirja tuntuu kaukaiselta vapaa-ajan viihtymisen muodolta. Toki kaikki eivät olleet tätä mieltä, mutta nekin, jotka eivät pitäneet lukemista tylsänä, saattoivat lukea harvoin tai hyvin vähän. (La Rosa 2023, 71.)

Nuorille on tärkeää se, miltä lukeminen tuntuu vapaa-ajalla suhteutettuna muuhun vapaa-ajan toimintaan. Tämä vaikuttaa lukemisen määrään enemmän kuin lukijakäsitys. Lukijakäsitys tarkoittaa sitä, millaisena lukija näkee itsensä esimerkiksi suhteessa taitoihin ja lukemisen helppouteen. Lisäksi tutkimuksessa selvisi, että nuoret puhuvat harvoin keskenään kirjoista. Niillä nuorilla, jotka saivat

läheisiltään tukea harrastukseensa, oli korkeampi lukumotivaatio kuin niillä, jotka eivät saaneet tukea (La Rosa 2023, 22, 65, 70, 75.)

Sukupuolten väliset erot ovat nähtävissä sekä La Rosan (2023) väitöskirjassa että vuoden 2018 Pisa-tutkimuksissa. Jopa niin selvästi, että Pisa-tutkimusten tulos oli OECD-maiden merkittävin: tyttöjen hyväksi kirjattiin 52 pistettä, kun OECD-maiden ero oli keskimäärin 30 pistettä. Heikkojen poikalukijoiden määrä lisääntynyt vuoden 2009 jälkeen. (Leino ym. 2019.) Myös heidän lukumotivaationsa on heikompi tyttöihin verrattuna (La Rosa 2023, 65).

Myös Kirkkonummen kirjastossa haluttiin reagoida siihen, että nuorten lukutaito on heikentynyt ja vapaa-ajan lukemista harrastavien nuorten määrä on vähentynyt. Niinpä kirjasto suunnitteli Mitä sä luet? -hankkeen, jonka kohderyhmänä on yläkouluikäiset nuoret. Hankkeessa on tarkoituksena yhdistää lukeminen ja sosiaalinen media. (Kirkkonummen kirjasto 2023.) Lukukokemuksen jakaminen ja kirjakeskustelu digitaalisella alustalla voisi mahdollisesti innostaa lukemaan ja luoda uusia mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen kirjoista (La Rosa 2023, 77). Launis ja Mäkikalli (2020) kirjoittavat, että sosiaalisen median merkitys nuorten lukemiseen on merkittävä, ja sitä olisi hyvä hyödyntää lukuinnon kasvattamisessa. (Launis & Mäkikalli 2020). Erityisesti heikosti lukevat nuoret voisivat mahdollisesti hyötyä yhteisöllisyydestä. (La Rosa 2023, 77). Tosin vuorovaikutuksen mahdollistava sosiaalinen media ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti yhteisöllisyyden toteutumista tai osallistavan kirjakeskustelun syntymistä (Andersen & Linkis 2019; Birke 2021).

2.2 TikTok-videopalvelu

TikTok (2017) on erittäin suosittu kiinalainen sovellus, jossa käyttäjät katsovat ja julkaisevat lyhyitä videoita (Bennett 2022, 6). TikTok itse määrittelee itsensä "lyhyiden kännykkävideoiden johtavaksi tallennuspaikaksi". Sovelluksen tavoite on herätellä luovuutta ja synnyttää iloa. (TikTok 2023a.)

TikTokissa sisältö sekoittuu tavalla, joka tekee sovelluksesta puoleensavetävän (Bennett 2022, 8). TikTokin sisältö voidaan jakaa näihin kategorioihin:

aktiviteettivideot ulkona, sketsit, tutoriaalit, omaa osaamista esittelevät videot ja vähän kummallisempi sisältö (Rissanen & Kormilainen 2022, 28–31).

Yksi kirjastotyön kannalta keskeinen ilmiö TikTokissa on niin sanottu “kirjatok”. Kirjatok on yhteisö ja ilmiö, jossa käyttäjät tuottavat ja katsovat kirja-aiheista sisältöä TikTokissa. Tunnisteina käytetään yleensä esimerkiksi #kirjatok ja #booktok. Kirjatokissa on paljon kirjavinkkivideoita eli videoita, joissa esitellään tai arvostellaan kirjoja. Lisäksi erityisesti kirjastomaailmassa puhutaan niin sanotusta vertaisvinkkauksesta, jossa lukijat vinkkaavat kirjoja toisilleen. Tämä voi tapahtua myös ilman digipalvelujen käyttöä.

TikTokissa käyttäjille suositellaan sisältöä algoritmin avulla. Algoritmi on Tieteen termipankin (2016) mukaan “sarja täsmällisesti määriteltyjä käskyjä tai toimenpiteitä jonkin tehtävän suorittamiseksi”. Nykyään algoritmilla tarkoitetaan useammin oppivia algoritmeja ja koneoppimista, eli että algoritmien noudattamat säännöt muuttuvat ja kehittyvät niiden käyttämän datan mukaan (Lampinen 2022). TikTokissa algoritmi on keskeinen osa käyttäjäkokemusta. Tehokas, käyttäjän mieltymyksiin mukautuva ja niitä ennustava algoritmi on yksi syistä TikTokin suosiolle.

Videoita TikTokiin tuottaessa algoritmin voi saada todennäköisemmin suosimaan omaa sisältöä käyttämällä hashtagia, lisäämällä tekstitykset ja valitsemalla sillä hetkellä suosittuja musiikkikappaleita videoiden taustalle. Lisäksi riittävän usein julkaiseminen, heittäytyminen duettoihin tai sovelluksen uusiin ominaisuuksiin lisää todennäköisyyttä voittoa algoritmi puolelleen. (Rissanen & Kormilainen 2022, 75.)

2.3 TikTokin tietosuoja ja eettisyys

TikTok on suosiostaan huolimatta sovellus, joka on koko olemassaolonsa ajan herättänyt myös merkittävää kritiikkiä. Usein kritiikki on kohdistunut TikTokin tietosuojaan eli siihen, kuinka TikTok hallinnoi käyttäjiensä tietoja. Esimerkiksi

syyskuussa 2023 TikTok sai GDPR:n eli EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen rikkomisesta 345 miljoonan euron sakot (Aholainen 2023).

Suomessa ja maailmalla useat viranomaiset ovat myös kieltäneet TikTokin lataamisen tai ohjeistaneet työntekijöitään olemaan lataamatta sitä virkალaitteille. Suojelupoliisin viestinnän perustelu tälle on se, että TikTok “kerää aivan poikkeuksellisen paljon tietoa mobiililaitteesta ja sen käyttäjästä”. (Viitanen 2023.)

Toisaalta, vaikka Suomessa vastaava ohjeistus on käytössä myös poliiseilla, heillä on silti TikTokissa virkatilejä. Lisäksi tietosuojavaltuutettu Anu Taluksen (2023) mukaan myös muilla sosiaalisen median alustoilla, esimerkiksi Instagramilla (2010) ja Facebookilla (2004), on useita samanlaisia käytäntöjä tiedonkeruun suhteen. Hänen mukaansa erityinen ongelma TikTokissa kuitenkin on, että sovelluksen tiedot siirtyvät Kiinaan, joka on oikeusvaltiona hyvin erilainen esimerkiksi verrattuna Yhdysvaltoihin, jonne Metan omistamien Instagramin ja Facebookin tiedot siirtyvät. Lisäksi käyttäjälle ei ole aina läpinäkyvää, mihin hänen tietojansa käytetään. (Viitanen 2023.)

Osa TikTokin sisällöstä voi olla myös epäsopivaa lapsille ja nuorille, ja lisäksi siellä leviää vaarallisia haasteita. Haasteissa voidaan esimerkiksi yllyttää tekemään jotain riskialtista tai sopimatonta. Poikkeuksellisen koukuttava algoritmi säätelee toimintaa ja sisältöjen näkyvyyttä, mikä aiheuttaa paineita katsojille ja sisällöntuottajille olla TikTokissa mahdollisimman paljon. Esimerkiksi jälkimmäisille voi syntyä pakottava tarve tuottaa uutta sisältöä usein ja olla usein tavoitettavissa. (Alasaarela 2023.)

Huomioitavaa myös on, että länsimaalainen versio sovelluksesta eroaa kiinalaisesta versiosta, jossa sisältöä rajoitetaan paljon enemmän. Länsimaissa laitton sisältö kielletään, mutta periaatteessa muu on sallittua, tai mailla ei ole juridisia menetelmiä puuttua asiaan. Länsimaissa ei haluttaisi näyttää käyttäjiä haittaavia sisältöjä ja esimerkiksi vaarallisten haastevideoiden levikkiä on pyritty hidastamaan, mutta se ei ole onnistunut. (Alasaarela 2023.)

Tilanne herättää eettistä pohdintaa: yhtäältä myös kirjastoille TikTok on erinomainen alusta tavoittaa nuoria ja luoda sekä hyväntuulista että yhteisöllistä kirjasisältöä, toisaalta silloin kirjasto sitoutuu TikTokin käyttöehtoihin ja toimintatapoihin, esimerkiksi antaa tietoja TikTokin käyttöön.

2.4 Kirjastot ja TikTok

Borgman (2023) kysyi Kirjastoalan ammattilehti Kirjastolehdestä kirjastoilta kokemuksia ja näkemyksiä TikTok-sovelluksesta ja kirjoitti aiheesta artikkelin 31.5.2023. Sen mukaan kirjastojen TikTokissa “jaetaan kirjavinkkejä, näytetään kirjaston arkea, osallistutaan haasteisiin ja tehdään sketsejä.” Lisäksi sovelluksesta voi olla hyötyä varsinkin nuorten aikuisten kirjallisuuden hankinnassa. Nuorten tavoittaminen ja sosiaalisen median kehityksessä mukana pysyminen olivat suurimmat syyt olla TikTokissa. (Borgman 2023.)

Kyselyyn tulleet vastaukset kirjastojen TikTok-käytöstä olivat moninaisia: osa liiputti sovelluksen puolesta, jotkut taas kokivat, ettei kirjasto kuulu TikTokiin. Kriittikkiä sai myös TikTok alustana sekä kirjaston kuivakat ja opetusmaiset sisällöt. Hyvinä puolina pidettiin esimerkiksi sitä, että kirjasto ja sen henkilökunta tulevat tutummiksi nuorille ja että TikTokin kirjatrendit näkyvät lainaustilastoissa. Jutussa käy ilmi myös se, että käytännöt kirjastojen välillä vaihtelevat: osassa kirjastoja koettiin, ettei sovelluksen käytölle ollut aikaa tai halukkuutta ja ainakin yhdessä kirjastossa kunta oli kieltänyt sovelluksen käytön tietoturvaisyistä. (Borgman 2023.)

Kirjastolehden artikkeli tuo lisäksi esiin, että esteeksi TikTokin käyttämiselle kirjastotyössä tulevat ajan, osaamisen ja kiinnostuksen puutteet. Sovelluksen onnistuneen käytön myös katsottiin vaativan runsaasti aikaa, mikä oli saanut osan vastaajista tutkimaan TikTok-trendejä myös vapaa-ajallaan. (Borgman 2023.)

Artikkeli ei kuitenkaan ollut tieteellinen tutkimus. Sen vastaajamäärä oli varsin pieni (n=11), kuten artikkelissa todetaan. (Borgman 2023). Uutisessa ei mainittu, kuinka monelle kirjastolle kysymyksiä ylipäänsä lähetettiin, eli kuinka suuri

vastausprosentti lopulta oli. Kokonaiskuvaa hämärtää myös se, että ei tiedetä tarkalleen, kuinka monet suomalaiset kirjastot ylipäättänsä käyttävät TikTokia. Ainoastaan se tiedetään, että osa käyttää, ja osa ei.

TikTokin käytöstä suomalaisissa kirjastoissa ei ole vielä tieteellistä tutkimusta, mutta kansainvälistä tieteellistä tutkimusta löytyy. Dina Mokgadi Mashiyane (2022) kirjoitti kirjallisuuskatsauksen kirjastoalan TikTokin käyttöön liittyvästä tutkimuksesta.

Mashiyanen (2022) mukaan kirjastojen kannattaisi käyttää TikTokia, sillä se olisi hyvä väylä tavoittaa uutta yleisöä, varsinkin nuoria. Osa kirjastoista käyttää jo sovellusta. TikTokilla on merkittävä rooli opettamisessa, oppimisessa ja kirjaston tapahtumien markkinoinnissa. Hän ehdottaa kirjastoalan ammattilaisille uutta ajattelutapaa, joka ei jarruta heitä TikTokissa, vaan vie kohti suurempia yleisöjä. Kirjaston työntekijät voisivat valjastaa aiemman osaamisen uudelleen käyttöön sovelluksessa. Lisäksi esiin nousevat resurssit: instituutioiden, joiden alaisina kirjastot toimivat, pitäisi parantaa sosiaalisen median ja tietotekniikan ohjeistuksia. Näin kirjastot voisivat tuottaa sisältöä laajemmin ja ilman rajoituksia. (Mashiyane 2022, 23.)

2.5 Opastekstin kirjoittaminen

Kotimaisen kielten keskuksen verkkokurssilla ohjeistetaan määrittelemään tekstille tavoite ennen kirjoittamisen aloittamista. On tärkeää selkeyttää, miksi teksti kirjoitetaan. Kun tavoite on selkeästi mielessä, tekstistä tulee yleensä parempi. Tavoitteita voi olla useampia kuin yksi, mutta määrän kivutessa suureksi voi olla hyödyllistä paloitella teksti eri kokonaisuuksiksi. (Kotimaisten kielten keskus 2023a.)

Tekstiä kirjoittaessa on tärkeää asettua hänen asemaansa. (Korpela 2020; Kotimaisten kielten keskus 2023a). Esimerkiksi kuinka paljon aikaa lukijalla on käytettävissään, mitä laitetta käytetään todennäköisesti lukemiseen ja miten tekstiä on tarkoitus käyttää? Lisäksi voi pohtia, kuinka ajankohtaista ja aikaa kestävä

tekstin kuuluu olla. (Kotimaisten kielten keskus 2023a.) Lisäksi on erittäin olennaista punnita, ymmärtäähän lukija varmasti sisällön ja miettiä, miten oma asiantuntijuus mahdollisesti vaikuttaa tuotettuun sisältöön. (Kotimaisten kielten keskus 2023b). Tekstin tavoite ja lukija vaikuttavat siihen, missä järjestyksessä asiat kannattavat esittää. Tarkoituksenmukaiseksi suunniteltu sisältö on myös nopeammin luettava, ja se tulee varmemmin luetuksi. (Korpela 2020.)

Silmäiltävyyttä helpottaa se, että tekstissä on vain olennaisia asioita ja tärkein asia sanotaan ensimmäisenä. Lisäksi tekstin pääsanomaa tukevat pää- ja väliotsikot, taulukot ja kuvat. Sisällysluettelo helpottaa kokonaisuuden ymmärtämistä, ilmava tekstin asettelu puolestaan tuo hengähdystaukoja sisältöön. Silmäiltävyyttä voidaan edistää myös tarvittaessa tekstin lihavoinnilla ja tietolaatikoilla, jolloin tärkeimmät päähuomiot on helppo löytää. Hyvin palveleva rakenne on kuitenkin kaikista olennaisin keino ydinasioiden esiin tuomiseen. (Kotimaisten kielten keskus 2023c.)

Kotimaisten kielten keskus (2023b) neuvoo käyttämään käskymuotoa ohjetekstissä, sillä se auttaa lukijaa ymmärtämään, mitä hänen täytyy tehdä ja mikä tapahtuu automaattisesti. On kuitenkin mahdollista, että käskymuotoinen teksti tulkitaan töykeäksi, mutta näin ei käy, jos ohjeeseen oleva toiminta on selkeästi ohjeen käyttäjän oman edun ja tavoitteen mukaista. Jos ohjeessa on epätyypillinen kehoitus, kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että lukija ymmärtää ohjeen syyn ja perusteet. (Kotimaisten kielten keskus 2023b.)

3 Oppaiden vertailu

3.1 Oppaiden määrittely

Erilaisia hankeoppaita, kuten myös hankkeita, on monenlaisia. Tyypillisesti hankkeet itsessään ovat luonteeltaan määräaikaista, ja ne ovat käynnistettyjä vastaamaan ajankohtaiseen tarpeeseen organisaatiossa. Näin ollen myös

hankeoppaat ovat heterogeeninen joukko niin taustamotivaatioltaan, sisällöltään kuin muodoltaankin.

Hankeoppaalla tarkoitetaan tässä työssä digitaalista kokonaisuutta, joka tiivistää hankkeen aikana koetun ja opitun yhdeksi oppaaksi. Usein oppaissa opetetaan kohdeyleisöä tekemään jotain tai tarjotaan uusia näkökulmia ja ajatuksia. Rentola (2006) kuvaa, että tyypillisesti oppaan tarkoituksena on helpottaa lukijaa tietämään, tekemään ja oppimaan uutta. Tällöin valintojen pitää palvella lukijaa: esimerkiksi Rentola kuvaa opasta ”lahjaksi lukijalle” (Rentola 2006, 92).

Tarkastelen seuraavaksi verkosta löytämieni eri hankeoppaiden sisältöä ja rakennetta sekä saavutettavuutta eri saavutettavuuden osa-alueiden näkökulmasta. Valitsin tarkasteluuni yhteensä kaksi hankeopasta. Lisäksi tarkastelen kolmea kirjaston kehittämisopasta, jotka eivät tietyllä tavalla suoranaisesti liity hankkeisiin, mutta jotka formaattinsa ja sisältönsä puolesta tuovat hyödyllisen vertailukohdan omaan toiminnalliseen osiooni.

3.2 Vertailtavat oppaat

Hankeopas nimeltä Suuri amisopas: Kirjaston suuri opas amistyöhön (Rask-Jussila 2023) tarkasteli, kuinka ammattikoulujen ja kirjastojen yhteistyötä voidaan kehittää. Parasta palvelua omatoimisesti - Työkalupakki omatoimikirjastojen kehittämiseen asiakkaiden kanssa -hankeopas (Cottier & Ollikainen 2021) pyrki kehittämään kirjastojen omatoimiaikaa. Molemmat liittyivät kirjastoissa käynnistettyihin hankkeisiin.

Kirjastojen kehittämisoppaista valitsin tarkasteluuni oppaat Lasten ja nuorten kirjastotyö Pike-alueella - lämmöllä lukemisen tukena (Hietanen 2019), TET-oppaassa kirjastoille (Hokkinen, Kalliola, Markus & Suvanto 2021) ja Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi. (Aalto & Reuhkala 2022). Lasten ja nuorten kirjastotyö Pike-alueella - lämmöllä lukemisen tukena -opas (Hietanen 2019) käsittelee lasten ja nuorten kirjastotyön käytäntöjä ja kehittämistä. TET-oppaassa kirjastoille (Hokkinen ym. 2021) kerrottiin nuorten TET- eli työelämään

tutustumisjaksosta ja annetaan esimerkkejä nuorten osallistamiseen kirjastossa. Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi (Aalto & Reuhkala 2022) -oppaassa käytiin läpi kirjastojen pelitoimintaa ja sen kehittämistä.

Kaikissa tarkastelemissani oppaissa oli jonkin sortin johdanto tai lukijalle-teksti alussa. Kaikissa oppaissa oli tekstiä, jossa opetettiin tai ohjeistettiin lukijaa tekemään jotain tietyllä tavalla.

Molemmat hankeoppaat olivat pituudeltaan 24 sivua, kun taas kirjastojen kehittämissoppaissa oli puolestaan enemmän hajontaa: pituus vaihteli 20 sivusta 76 sivuun. Rungas sivumäärä mahdollistaa kattavan ja monenlaisen sisällön: on tietoa, toiminnallisia osuuksia ja visuaalisia elementtejä. Toisaalta oppaan käytettävyys heikkenee, ja sen kannesta kanteen lukeminen vie paljon aikaa. Lisäksi voi miettiä, palveleeko pitkä opas lukijaa: onko siinä liikaa toistoa, onko se riittävän helposti lähestyttävä. Pitkät PDF-tiedostot ovat raskaita luettavia, ja niitä voi olla hankala käyttää esimerkiksi kännykällä. Yli 60-sivuiset oppaat saavat miettimään, olisiko joku muu formaatti voinut toimia joko oppaan rinnalla tai sen korvikkeena, kun sisältöä on niin runsaasti. Lähes kaikissa oppaissa käytettiin valokuvia, piirroksia ja/tai graafeja osana tiedonvälitystä. Visuaalisten elementtien käyttöä voi tarkastella myös saavutettavuuden näkökulmasta, johon siirryn seuraavaksi.

3.3 Saavutettavuus

3.3.1 Saavutettavuuden määritelmä

Yksi keskeisistä tarkasteltavista tekijöistä oppaissa on se, kuinka saavutettavia ne ovat. Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että mahdollisimman moni ihminen pystyy käyttämään ja hyödyntämään digipalveluita eli nettisivuja ja mobiilisovelluksia. Saavutettavat digipalvelut ovat erityisen merkityksellisiä – joskus jopa välttämättömiä – ihmisille, joiden on muuten vaikea käyttää tietoteknisiä laitteita tai digipalveluita, mutta niistä hyötyvät kaikki. (Aluehallintovirasto 2023a.)

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) on Suomessa vuonna 2019 voimaan astunut laki, jolla pyritään edistämään jokaisen mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluita yhdenvertaisesti. Tämä pitää sisällään sen, että digitaalisten palveluiden saatavuutta, laatua, tietoturvallisuutta ja sisällön saavutettavuutta edistetään. Laki kohdistuu esimerkiksi viranomaisiin, julkisiin palveluntarjoajiin ja julkista rahoitusta saaviin tahoihin, kuten jotkut säätiöt ja yritykset. (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019.) Perustana laille on Euroopan parlamentin ja neuvoston vuonna 2016 laadittu saavutettavuusdirektiivi (EU) 2016/2102 (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019; Direktiivi 2016/2102/EU).

Saavutettavuuden takaamiseksi noudatetaan kansainvälisesti Accessibility Guidelines Working Groupin laatimaa WCAG eli Web Content Accessibility Guidelines -ohjeistusta (2023). Tässä työssä hyödynnetään 2023 päivitettyä WCAG 2.1-ohjeistusta. Oppaan tekoon liittyviä kohtia ovat esimerkiksi, että asiasisällön, käyttöliittymän ja navigointitapojen pitää olla ymmärrettäviä, hallittavia ja tarvittaessa mukautettavia. Lisäksi sisällön kuuluu olla havaittavaa, mikä tarkoittaa sitä, että käyttäjä pystyy huomaamaan keskenään erilaiset kohdat helposti. Käytössä tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että sisällössä käytettävät värit ovat selkeitä, tekstin koko, välistys ja kontrasti ovat riittäviä. Toimintavarmuus tarkoittaa, että kokonaisuus toimii luotettavasti ja erilaisilla laitteilla. (Accessibility Guidelines Working Group 2023.)

Analysoin, kuinka valitsemieni oppaiden saavutettavuus oli huomioitu. Hyödynnän aluehallintoviraston jaottelua. Aluehallintoviraston mukaansa saavutettavan digipalvelun suunnittelussa ja toteutuksessa pitää kiinnittää huomiota tekniseen toteutukseen, helppokäyttöisyyteen sekä sisältöjen selkeyteen ja ymmärrettävyyteen (Aluehallintovirasto 2023a). Pidän tahoja luotettavana, sillä aluehallintovirasto on viranomainen, joka valvoo saavutettavuuden toteutumista Suomessa. (Aluehallintovirasto 2023a.) Lisäksi erittelen joitain kohtia vielä tarkemmin Ison-Britannian julkishallinnon Home Office Digital -yksikön saavutettavuusprojektin materiaalien kriteereillä. Niiden perusteella Suomen aluehallintovirasto on teettänyt oman ohjeistuksensa saavutettavuuden huomioimisesta. On hyvä

huomioida, että molemmat tahot hyödyntävät WCAG-ohjeistusta ja mainitsevat tämän eksplisiittisesti.

3.3.2 Tekninen toteutus

Saavutettavuus teknisen toteutuksen näkökulmasta tarkoittaa keskeisesti sitä, että palvelu toimii hyvin erilaisilla laitteilla ja teknologioilla, kuten ruudunlukuohjelmilla ja puheohjauksella. Teknisesti saavutettava digipalvelu on myös lähdekoodiltaan virheetöntä ja siinä on noudatettu WCAG-ohjeistusta ja HTML-standardia. (Aluehallintovirasto 2023a.)

Tarkasteluun valitsemani oppaat olivat PDF-muotoisia (portable document format, ISO 2020), ja ne löytyivät suoraan taustaorganisaatioidensa verkkosivuilta. Arvioisin PDF-muodon saavutettavuuden näkökulmasta kohtalaiseksi tiedostomuotoiseksi, sillä tämä aukeaa hyvin tiedettävästi lähes kaikilla nykyaikaisilla laitteilla, kuten eri käyttöjärjestelmien mobiililaitteilla ja erilaisilla tietokoneilla. Lisäksi PDF-tiedostot tukevat myös ruudunlukuohjelmia, eli ne voidaan lukea myös äänimuodossa erilaisilla ohjelmilla, esimerkiksi Adobe Acrobatilla (2023). Toisaalta haasteeksi tiedostomuodossa nousee, että dokumentti täytyy ladata omalle laitteelle ja sitä ei voi päivittää. Taustaorganisaatioiden verkkosivujen lähdekoodin virheettömyyden ja HTML-standardin noudattamisen tarkastelu rajautuu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

3.3.3 Helppokäyttöisyys

Helppokäyttöisyys tarkoittaa sitä, että palvelun käyttö on helposti ymmärrettävissä: esimerkiksi navigaatio on selkeää ja etsitty sivu, toiminto tai sisältö löytyvät kätevästi. Liian monitahoista navigaatiota tulisi välttää, ja sivut olisi hyvä nimetä selkeiksi ja kuvaaviksi. Pääsisältö on helppo huomata muista elementeistä ja palvelussa haluttu toiminto on vaivatonta suorittaa. (Aluehallintovirasto 2023a.)

Lähes kaikissa tarkasteluni kohteena olevissa oppaissa oli alussa sisällysluettelo. Suuri amisopas: Kirjaston suuri opas amistryöhön. (Rask-Jussila 2023) -oppaasta sisällysluettelo kuitenkin puuttui. Sisällysluettelo on tärkeä helppokäyttöisyyttä parantava elementti: kun haluttu sivu löytyy sisällysluettelosta, navigointi helpottuu ja etsitty sisältö löytyy helposti. Suuri amisopas: Kirjaston suuri opas amistryöhön. (Rask-Jussila 2023) -oppaassa sisältöä joutui lukemaan tuntuvasti enemmän ennen kuin sen keskeisestä sisällöstä sai käsitystä.

Sisällysluetteloitten helppokäyttöisyydessä oli kuitenkin suuria eroja oppaiden välillä. Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi (Aalto & Reuhkala 2022) -oppaassa sisällysluettelossa olevat otsikot oli nimetty peliteemaa mukailleen muotoon "Level 1", "Level 2" ja niin edelleen otsikkoihin "Level 5" ja "Caset" saakka. Tällainen sisällysluettelo ei erityisemmin helpota navigointia, eikä auta käyttäjää löytämään haluamaansa sisältöä, jos hän ei jo etukäteen tiedä, mitä otsikoiden takaa löytyy.

3.3.4 Sisältöjen ymmärrettävyys ja selkeys

Sisältöjen ymmärrettävyys viittaa siihen, että digipalvelu on kieleltään ja muotoilultaan selkeää. Esimerkiksi tekstin tulee olla helppolukuista, riittävän lyhyiksi segmenteiksi jäsennettyä tai selkokielistä, eli lauserakenteeltaan ja sanavalinnoiltaan erityisen helppoa ja selkeää kieltä (Selkokeskus 2021). Myös selkeät väliotsikot ja kuvaavat linkkitestit parantavat ymmärrettävyyttä. Lisäksi usein, jos digipalvelu sisältää pelkän tekstimuotoisen esitystavan lisäksi monikanavaisuutta eli sisältöä on myös kuvina, ääninä ja videoina, niin ymmärrettävyys paranee. (Aluehallintovirasto 2023a.)

Havainnoimissani oppaissa, esimerkiksi Lasten ja nuorten kirjastotyö Pike-alueella -oppaassa (Hietanen 2019) teksti ei ole kovin helppolukuluista, sillä tekstin asettelu vaihtelee sivulta toiselle, tekstin koko on suhteellisen pientä ja fontista on välillä vaikea saada selvää. Lisäksi kuvioden päällä on tekstiä, joka ei meinaa erottua taustasta kovin hyvin. Saavutettavat kontrastivaatimukset, joiden mukaan "normaalikokoisen tekstin osalta kontrastin pitää olla vähintään 4,5:1 ja

ison tekstin osalta vähintään 3:1” (Saavutettavuuskirjasto 2023) eivät siis täyty. Tekstiä on myös aseteltu vertikaalisesti ylhäältä alaspäin, mikä vaikeuttaa lukemista todella paljon.

Kaikissa paitsi TET-oppaassa kirjastoille (Hokkinen ym. 2021) on käytetty valokuvia tukemaan viestin välitystä. Missään oppaissa ei kuitenkaan hyödynnetä ääntä tai videota tekstimuotoisen sisällön lisäksi. Väliotsikot olivat selkeitä, ja ne rytmittivät tekstiä hyvin TET-opasta kirjastoille (Hokkinen ym. 2021) . Lasten ja nuorten kirjastotyökirjastotyö Pike-alueella - lämmöllä lukemisen tukena -oppaassa (Hietanen 2019) väliotsikoita olisi voinut olla enemmän, nyt kappaleet olivat paikoittain varsin pitkiä. Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi (Aalto & Reuhkala 2022) -oppaassa väliotsikoita käytettiin vaihtelevasti: välillä niitä ei ollut ollenkaan, välillä väliotsikoita käytettiin mielestäni lukijaa palvelevalla tavalla. Parasta palvelua omatoimisesti - Työkalupakki omatoimikirjastojen kehittämiseen asiakkaiden kanssa. -oppaassa (Cottier & Ollikainen 2021) väliotsikoita oli käytetty mielestäni lukijaa palvelevasti, tosin fonttikoko olisi voinut olla suurempi kuin tavallisen leipätekstin.

4 Toiminnallinen osio

4.1 Tietoperustan hyödyntäminen oppaan teossa

Käyn seuraavaksi läpi, millaisia asioita pyrin huomioimaan oppaan toteutuksessa ja miten prosessi eteni. Tuloksena syntynyttä hankeopasta kuvaan luvussa 5 Tulokset ja sen onnistuneisuutta asetettuihin tavoitteisiin vastaamisessa käyn läpi luvussa 6 Pohdinta.

Pyrin hankeoppaassa ottamaan huomioon Kotimaisten kielten keskuksen ohjeen (2023b) siitä, että ohjeteksti on hyvä olla käskymuodossa. Sekä Kotimaisten kielten keskuksen ohje että Korpela (2020) nostivat esiin, että on tärkeää ottaa lukija huomioon tekstiä kirjoittaessa, minkä vuoksi pyrin tekemään sisällöllisiä valintoja sen mukaan, palvelevatko ne kiireistä kirjastoalan ammattilaista.

Pyrin huomioimaan esimerkiksi sen, että tekstiosuudet eivät saaneet olla liian raskaita tai pitkäväteisiä, vaan ne olisivat Kotimaisten kielten keskuksen ohjeen (2023c) mukaisesti silmäiltävissä läpi nopeasti.

Tekstillä on hyvä olla tavoite (Kotimaisten kielten keskus 2023a), minkä vuoksi pyrin pitämään keskiössä hankeoppaani keskeiset tavoitteet: tarjota tietoa ja innostaa kirjastoalan ammattilaisia osallistamaan nuoria kirjaston toimintaan erityisesti hyödyntämällä TikTokin kirjavinkkivideoiden tekemistä. Lisäksi pyrin siihen, että hankeopas olisi mahdollisimman saavutettava, mukaillen aluehallintoviraston (2023a) 3.2-luvussa mainittua jaottelua.

Oppaita tarkastelemalla ja vertailemalla opin, ettei tekstiä saa olla liikaa eikä fontti saa olla vaikealukuista tai kooltaan liian pientä. On myös hyvä, että tekstiä ja kuvia on sopivassa suhteessa. Lisäksi opin esimerkiksi Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi (Aalto & Reuhkala 2022) -oppaasta, miten voi hyödyntää oppaan aihetta myös ulkoasun valinnoissa – kyseisessä oppaassa käsitellään pelaamista kirjastossa ja visuaaliset valinnat vievät selkeästi pelimaailmaan. Tämä siivitti minut miettimään, miten TikTok ja kännykät voisivat näkyä omassa työssäni. TET-oppaassa kirjastoille (Hokkinen ym. 2021) näkyvä päiväaikataulu toimi esimerkkinä oman aikataulun suunnittelussa. Luvussa 3 olen eritellyt muiden oppaiden onnistumisia ja heikkouksia erityisesti saavutettavuuden näkökulmasta.

4.2 Oppaan suunnittelu ja tuottaminen

Oppaan suunnittelu alkoi ajatuksen tasolla jo vuoden alussa, kun sain työnpaikan projektisihteerinä Mitä sä luet? -hankkeessa. Varsinainen suunnitteluprosessi käynnistyi alkuvuonna 2023, kun pidimme palaverin esihenkilöni kanssa. Keskustelimme oppaan sisällöstä, toteutustavasta ja aikataulusta. Kirkastimme yhdessä työn tavoitteen, joka oli innostaa kirjastoalan ammattilaisia ja tarjota heille tietoa nuorten osallistamisesta kirjaston toimintaan. Tässä tapauksessa kontekstina oli TikTokin kirjavinkkivideoiden tekeminen. Lisäksi muodon tuli olla mahdollisimman helposti lähestyttävä. Teknisen toteutuksen puolesta

päädyimme PDF-tiedostoon, jonka pituus olisi noin 10–15 sivua, mutta olennaisinta olisi sisältö, ei sivumäärä. Matkan varrella pidimme useita palavereita esihenkilöni kanssa.

Seuraavaksi suunnittelin yhteisten keskustelujen ja työssä tekemiäni havaintojen pohjalta oppaan rungon, johon pyysin opinnäytetyön ohjaajan kommentteja. Ne autoivat minua kehittämään sisältöä, jonka näytin sitten esihenkilölleni. Sain rungosta hyvää palautetta ja kehittämissuhteita. Hän oli esimerkiksi sitä mieltä, että oppaaseen voisi tulla valmiit päiväohjelmat TET-harjoittelijoiden ohjaamiseen, mikä oli mielestäni erinomainen ja oppaan tavoitetta tukeva idea. Lisäksi olimme molemmat sitä mieltä, että nuorten sosiaalisen median ryhmästä voisi kertoa oppaassa lisää.

Siirtyessäni hankeoppaan suunnittelusta sen varsinaiseen toteuttamiseen tuotin sisältöä oppaaseen, hankin tietoa ja käytin keräämääni tietopohjaa hyödyksi valintoja tehdessäni. Itsenäisen työskentelyni tukena sain työnantajalta ja opinnäytetyöni ohjaajalta sekä myönteistä palautetta että kehittämissuhteita useassa hankeoppaan toteutuksen vaiheessa. Palautteen pohjalta esimerkiksi muutin oppaani ilmaisumuotoja, lisäsin tekstiä, pyrin muokkaamaan oppaasta selkeämmin yhtenäisen kokonaisuuden ja poistin toistoa. Siirryin myös Microsoft Wordista (2019) Canva-verkkosivulle (2013), mikä mielestäni tuki oppaan graafisen suunnittelun toteuttamista.

Kun opas oli lähes valmis, lähetin sen kuudelle lasten ja nuorten kirjastotyöntekijälle Kirkkonummen kirjastosta ja kysyin heiltä palautetta. Koin tämän hedelmälliseksi ja yhteensopivaksi Kotimaisten kielten keskuksen (2023b) tekstin kanssa. Pyrin palautetta keräämällä varmistamaan ohjeen mukaisesti, että ymmärtäähän lukija varmasti sisällön ja että en sokeudu omalle asiantuntijuudelleni. Näin pystyisin palvelemaan lukijaa parhaalla mahdollisella tavalla, mikä on yhtenäinen Rentolan (2006) oppaan määritelmän kanssa.

Palautteen pohjalta tein muutoksia työhöni: selkeytin rakennetta, muokkasin fonttia ja tekstin asettelua ja lisäsin joitain tarkentavia lisäyksiä. Sain hyvää

palautetta oppaasta, mutta myös kehittämisideoita: teksti oli epäselvää TikTokista kertovalla sivulla ja esimerkkejä voisi olla enemmän.

5 Tulokset

Opinnäytetyöni toiminnallisessa osiossa loin kirjastoalan ammattilaisille oppaan kirjavinkkivideoiden tekoon TikTokiin ja nuorten osallistamisesta kirjastoyhteistyöhön. Tämän ohella kirjastoalan ammattilaiset voivat halutessaan tutustua opinnäytetyöni raportin tietopohjaan ja oppia lisää nuorten lukemisesta, TikTokista, hyvän oppaan kirjoittamisesta, sosiaalisen median hyödyntämisestä kirjastoissa ja saavutettavuudesta. Valmis hankeopas oli yhteensä 19 sivua pitkä PDF-dokumentti.

Oppaassa esiteltiin aluksi hanke, kerrottiin tietoa TikTokista ja pohjustettiin, mitä hyötyä kirjasto voisi saada TikTok-videoiden tekemisestä nuorten kanssa. Lisäksi oppaassa annettiin tietoa kirjavinkkivideoista ja nimettiin näitä käsitteleviä TikTok-tilejä. Tämän jälkeen oppaassa neuvottiin nuorten ohjaamisessa, kirjavinkkivideoiden suunnittelussa ja TikTok-videoiden tuottamisessa. Toiminnallisella osuudella eli oppaalla oli useita tavoitteita.

Yhtenä tavoitteista oli innostaa kirjastotyöntekijöitä osallistamaan nuoria kirjaston toimintaan. Lisäksi oppaan tavoitteena oli tarjota tietoa hankkeesta, TikTokista ja kirjavinkkivideoiden tekemisestä. Oppaan tuottamisessa pyrittiin myös huomioimaan aiemmin mainitut aluehallintoviraston (2023a) saavutettavuuskriteerit.

Nuorten osallistaminen sujui hyvin: TikTokin kirjavinkkivideot yhdistettynä TET-harjoittelijoiden työpäivään oli toimiva yhdistelmä kirjaston kokemusten ja nuorilta saadun palautteen perusteella. Nuoret kuvailivat työskentelyä esimerkiksi ”tosi kivaksi”, ”hauskaksi sekä ”luovaksi” (Tykkyläinen 2023).

Informaatikko Laura Leden (2023) Kirkkonummen kirjastosta arvioi, että “Mitä sä luet? -hankeen kirjavinkkivideo-oppaasta tuli kirjaston kannalta onnistunut, koska sitä työstettiin yhdessä hanketyöntekijän kanssa, ja pääsimme vaikuttamaan oppaan sisältöön ja ulkoasuun”. Lisäksi hän kuvaa, että “oppaan sisältö on monipuolinen, sillä siinä esitellään sekä hankkeen taustaa, nuorten osallistamista että videoiden tekoa. Konkreettiset ohjeet ovat oppaan tärkein anti, sillä niiden avulla kirjastohenkilökunta voi jatkaa TikTok-työtä nuorten kanssa”. (Leden 2023.)

Ulkoasua Leden (2023) kuvasi ”visuaalisesti houkuttelevaksi, ja siinä käytetään hankkeen markkinointimateriaaleista tuttuja värejä ja grafiikoita. Teksti on helposti luettavaa, eikä sitä ole liikaa. Varsinkin listamuodossa olevat ohjekohdat ovat helposti hahmotettavissa. Kuvia videoista ja videoiden tuottamisesta olisi voinut olla vielä enemmän havainnollistamassa prosessia, mutta toisaalta oppaan kumppanina on Kirkkonummen kirjaston Youtube-kanavalla julkaistava opastusvideo, jossa videon tekoa esitellään visuaalisesti ja nuorille sopivalla tavalla. Videossa käydään läpi, mikä kirjavinkkivideo on, sekä videon teon vaiheet selkeällä tavalla, ja mukana on ripaus huumoriakin.” (Leden 2023.)

Koska Mitä sä luet? -hanke sujui niin hyvin, Kirkkonummen kirjastossa innostuttiin jo ennen hankkeen päättymistä tekemään jatkohankehakemus, jossa hyödynnetään hankkeen onnistunutta nuorten kohtaamista ja osallistamista. “Kirkkonummen kirjastossa opasta tullaan hyödyntämään perehdyttäessä uusia sometyöstä kiinnostuneita työntekijöitä. Oppaan ohjeita kirjavinkkivideoiden tekoon voidaan myös käyttää nuorten kanssa, mikäli on tarvetta kirjalliselle ohjeistukselle videon listalle. Oppaan on myös tarkoitus innostaa muita kirjastoja lähettämään TikTokiin ja kannustaa TikTokissa jo olevia kirjastoja ottamaan nuoret mukaan tuottamaan videoita, jotta nuorten oma ääni saadaan kuuluville. Oppaan jakamiseen kirjastoverkostoissa ja kirjastolaisten kanavissa tullaan panostamaan.” (Leden 2023.) Myös muut kirjastot voivat hyödyntää Youtubessa julkaistavaa videota.

Teknisen saavutettavuuden osalta arvioin oppaani kohtalaiseksi, sillä se on PDF-tiedosto, jota voi tarvittaessa käyttää tekstinlukusovelluksella. Tekniseen

saavutettavuuteen kuuluu WCAG-ohjeistus, jossa on maininta kontrastivaatimuksista. Kontrastiluku on oltava vähintään 4,5:1 pienessä tekstissä ja 3:1 isossa tekstissä (Accessibility Guidelines Working Group 2023). Ne täyttivät oppaassani, ja sen varmistamiseksi hyödynsin WebAim-kontrastiohjelmaa (2023). Olen nimennyt sivut selkeästi ja kuvaavasti. Navigaatio on selkeä eikä siinä ole liian montaa tasoa. Pääsisältö on yleensä selkeästi huomattavissa.

Ymmärrettävyyden ja selkeyden näkökulmasta huomioin saavutettavuuden riittävän isoissa riviväleissä, helposti luettavissa fonteissa, sivumarginaaleissa ja vasemmanpuoleisessa tasauksessa. Lisäksi pyrin tietoisesti välttämään kursivoinnin käyttöä ja käytin sitä vain yhden sanan verran johdannossa. Teksti oli selkeää yleiskieltä, jota oli helppo ymmärtää. En kuitenkaan kirjoittanut opasta erityisesti selkokielellä, sillä selkeä yleiskieli on aluehallintoviraston saavutettavuuskriteereissä selkokielelle käypä vaihtoehto (Aluehallintovirasto 2023a). Koska työn painopiste ei ollut visuaalisessa saavutettavuudessa, hyödynsin Canvan kuvapankissa olevia piirrettyjä kuvia, jotka eivät välttämättä olleet täysin saavutettavia. Niillä ei korvattu tekstiä, ja niihin kirjoitettiin kuitenkin tekstivasheet, mikä lisää saavutettavuutta. Lisäksi "Miten tehdä hyvä TikTok-video?" -osat 1 ja 2 ovat saatavilla myös videomuotoisena, mikä edistää monikanavaisuudellaan saavutettavuutta. (Aluehallintovirasto 2023a.) Opas on myös saatavilla kaksikielisenä (suomi ja ruotsi), mikä lisää saavutettavuutta Suomessa ja Ruotsissa.

6 Pohdinta

Mitä sä luet? -opas pureutuu keskustelua herättävään ja ajankohtaiseen aiheeseen: nuorten lukutaito on heikentynyt ja aktiivilukijoiden määrä on vähentynyt (Leino ym. 2019). Sosiaalisen median merkitys nuorille on kasvanut selvästi vuosien 2015 ja 2020 välillä (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021). TikTok puolestaan on erittäin suosittu sovellus nuorten keskuudessa. Sosiaalinen media on potentiaalinen väylä nuorten innostamiseen lukemisen pariin (Launis &

Mäkikalli 2020). Aiheesta ei ole aiemmin tehty Suomen kontekstiin sopivaa kirjastoalan opasta.

Mitä sä luet? -hankkeen pohjalta saatujen kokemusten perusteella nuorten vertaisvinkkaustoiminnan kehittäminen TikTokin avulla on mahdollista. Hankkeessa nuoret tuottivat TikTokiin kirjavinkkivideoita, jotka saivat yhteensä tuhansia katsontakertoja (TikTok 2023b). Lisäksi hankkeessa saadut hyvät kokemukset poikivat mahdollisesti myös jatkoa: jatkohankehakemus on laitettu eteenpäin ja tarkoituksena on hyödyntää opasta, ohjevideota, kirjavinkkivideoita ja hankittua osaamista jatkossakin kirjastossa.

Oppaassa pyrittiin huomioimaan erityisesti saavutettavuusnäkökulma. Saavutettavuus tukee muiden keskeisten, aiemmin mainittujen tavoitteiden toteutumista, sillä harva jaksaa lukea epäselvää, huonosti toimivaa ja vaikeakäyttöistä opasta. Lisäksi opas voi toimia saavutettavuutensa osalta mallina myös muille kirjastoalan oppaita tekeville.

Tavanomainen PDF-dokumenttimuotoinen hankeopas ja YouTubesta löytyvä videomuotoinen sisältö tekee TikTokista helpommin lähestyttävän sellaisille kirjaton työntekijöille, jotka eivät ole aiemmin käyttäneet sovellusta. Jotta oppaan levikki ei jää suppeaksi, opasta on tärkeä markkinoida laajasti ja järjestelmällisesti niin, että se tavoittaisi kohderyhmän eli koko Suomen kirjastoalan ammattilaiset. Opasta voisi esimerkiksi markkinoida alan julkaisuissa.

Oppaan levityksen ja käytön osalta on huomioitava, että se on aikansa tuote. On mahdollista, että sosiaalisen median sovellukset päivittyvät merkittävästi varsin nopeasti. Näin ollen opas voi vanhentua nopeasti ainakin osittain, mikä on ongelma varsinkin PDF-tiedostossa, jota ei voi pysty suoraan päivittämään. Toisaalta Canva-sivulla pystyy kuitenkin tehdä muutoksia aiempaan opaspohjaan.

TikTok on kielletty esimerkiksi Intiassa ja Euroopan Komission työpaikoilla (Maheshwari & Holpuch 2023; Viljamaa 2020) ja on periaatteessa mahdollista, että se kielletään myös Suomessa. Tämä vaikuttaisi merkittävästi oppaani

hyödyllisyyteen, vaikka samoja ohjeita voisi todennäköisesti hyödyntää osin muilla sosiaalisen median videoita hyödyntävällä alustalla.

Entä lisäävätkö nopeatempoiset ja lyhyet kirjavinkkivideot lukemista vai ruutuai-
kaa? Asiasta ei tiettävästi ole tutkimusta, mutta aihetta pitäisi tutkia enemmän.
On mahdollista, että lukemiseen innostamisen sijaan nuoret viettäisivät vain
enemmän aikaa videoiden parissa. On todettu, että TikTok koukuttaa helposti
(Alasaarela 2023; Petrillo 2021), jolloin sosiaalisen median käyttöön houkuttelu
voi innostaa suurempaan käyttöön myös jatkossa. Toisaalta kirjastojen TikTok-
sisällöt tekevät kirjastoja näkyviksi ja mahdollisesti helposti lähestyttäväksi nuorille.

Jatkossa voisi miettiä, miten hankkeissa kerätty tieto voitaisiin koostaa helposti
löytyvään paikkaan. Kirjastot.fi ja kirjastojen alueellisen kehittämisen sivut ke-
räävät osan hankeoppaista sivuilleen, mutta kokonaisuutena on sirpaleinen. Toi-
nen jatkotutkimuksen paikka olisi selvittää laajemmin, miten kirjastoalan ammat-
tilaiset suhtautuvat oppaisiin ja mitä he toivovat niiltä, vai toivovatko kirjaston-
työntekijät oppaiden sijasta kenties jotain muuta tiedonvälitystapaa.

Oman ammatillisen kasvuni osalta koen oppineeni paljon. Kartutin opinnäyte-
työn tekemisen aikana muun muassa hyödyllistä tietoa kirjastotyöstä, nuorten
lukemisesta ja oppaan teosta. Minusta tuntuu näin prosessin lopussa enem-
män asiantuntijalta ja olen valmiimpi työelämään.

Lähteet

- Aalto, A. & Reuhkala, I. 2022. Level up: Kirjastojen pelimaailmat tutuiksi. AKEPike. https://akepike.fi/wp-content/uploads/2022/08/32110618_Pelijulkaisu_saavutettava.pdf. 22.9.2023.
- Accessibility Guidelines Working Group. 2023. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG). <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>. 10.10.2023.
- Adobe Acrobat. 2023. <https://www.adobe.com/acrobat.html>. 9.12.2023.
- Aholainen, S. 2023. EU antoi Tiktokille 345 miljoonan euron sakot. Helsingin Sanomat. 15.9.2023. <https://www.hs.fi/talous/art-2000009858509.html>. 26.11.2023.
- Alasaarela, M. 2023. SAK aloittaa lakot. A-studio. 31.10.2023. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/1-63938034>. 7.11.2023.
- Aluehallintovirasto. 2023a. Yleistä saavutettavuudesta. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/yleista-saavutettavuudesta/>. 10.10.2023.
- Aluehallintovirasto. 2023b. WCAG 2.1: lain vaatimukset. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/wcag-2-1/>. 10.10.2023.
- Andersen, T. R. & Linkis, S. T. 2019. As We Speak: Concurrent Narration and Participation in the Serial Narratives '@I_Bombadil' and SKAM. Narrative 27(1). <https://muse.jhu.edu/article/712872>. 3.12.2023.
- Bennett, Á. & Salonen, P. 2022. TikTok aikuisille: Vinkkejä kotiin, opetukseen, työhön ja harrasteisiin. Helsinki: Oppian.
- Birke, D. 2021. Social Reading? On the Rise of a 'Bookish' Reading Culture Online. Poetics Today, 42(2), 149–172. <https://doi.org/10.1215/03335372-8883178>. 3.12.2023.
- Borgman, A. 2023. "Alkuun olimme varovaisia..." Tiktokilla kirjasto voi tavoittaa nuoret, mutta tietoturva ja keskittymiskyky epäilyttävät. Kirjastolehti. <https://suomenkirjastoseura.fi/kirjastolehti/alkuun-olimme-varovaisia-tiktokilla-kirjasto-voi-tavoittaa-nuoret-mutta-tietoturva-ja-keskittymiskyky-epailyttavat/>. 3.9.2023.
- Canva. 2013. <https://www.canva.com/>. 12.12.2023.
- Cottier, I. & Ollikainen, T. 2021. Parasta palvelua omatoimisesti - Työkalupakki omatoimikirjastojen kehittämiseen asiakkaiden kanssa. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Parasta%20palvelua%20omatoimisesti%20-%20opaskirjanen.pdf>. 30.5.2023.
- Facebook. 2004. <https://www.facebook.com/>. 12.12.2023.
- Direktiivi 2016/2102/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. Euroopan Unionin virallinen lehti. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>. 12.10.2023.
- Hietanen, M. 2019. Lasten ja nuorten kirjastotyö Pike-alueella - lämmöllä lukemisen tukena. PikeAKE. <https://akepike.fi/wp-content/uploads/2019/11/Lanu-kirja.pdf>. 22.9.2023.
- Hokkinen, O., Kalliola, A., Markus, M., Suvanto, A. 2021. TET-opas kirjastoille. AKE Porvoo. https://www.porvoo.fi/app/uploads/sites/13/2023/01/TET-opas-kirjastoille_AKE-Porvoo-1.pdf. 3.9.2023.
- Instagram. 2010. <https://www.instagram.com/> 12.12.2023.

- International Organization for Standardization. 2020. ISO 32000-2:2020 Document management Portable document format. [ISO 32000-2:2020 - Document management — Portable document format — Part 2: PDF 2.0](#). 12.12.2023.
- Jyväskylän yliopisto. 2023. <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa-lyhyesti>. 18.11.2023.
- Kirkkonummen kirjasto. 2023. Kirjaston Mitä sä luet? -hanke innostaa nuoria lukemaan. <https://www.kirkkonummi.verkkokirjasto.fi/-/mita-sa-luet->. 10.12.2023.
- Korpela, J. 2020. Kirjoita asiaa. Arkisen asiakirjoittamisen opas. . <https://jkorpela.fi/kirj/>. 6.6.2023.
- Kotimaisten kielten keskus. 2023a. Hyvä virkakieli – kirjoita sujuvasti. https://www.eoppiva.fi/kurssit/hyva-virkakieli-kirjoita-sujuvasti/#/lessons/JCCp_z-v192gw49W_bGhrUAsUVQ4PTgW. 30.5.2023.
- Kotimaisten kielten keskus. 2023b. Ohjeita ohjeiden tekijöille. https://www.kotus.fi/ohjeet/hyvan_virkakielen_ohjeita/millaisia_ovat_toimivat_ohjeet_ja_kysymykset/ohjeita_ohjeiden_tekijoille. 28.9.2023.
- Kotimaisten kielten keskus. 2023c. Kuinka tehdä tekstistä helposti silmäiltävää? https://www.kotus.fi/ohjeet/hyvan_virkakielen_ohjeita/tee_tekstista_selkea_kokonaisuus/kuinka_tehda_tekstista_helposti_silmailtavaa. 28.9.2023.
- Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>. 10.10.2023.
- Lampinen, A. 2022. Algoritmit suodattavat ja suosittelevat. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperhe-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/algoritmit-suodattavat-ja-suosittelevat/>. 26.9.2023.
- La Rosa, L-S. 2023. Nuoret lukijat kirjakulttuurin murroksessa. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-9408-4>. 3.9.2023.
- Launis, K., & Mäkikalli, A. 2020. Mitä tehdä, kun Shakespeare ei vloggaakaan eikä Waltari twiittaa? Kirjasto, koulu ja nuorten uudistuvat lukemiskulttuurit. Teoksessa A. Arminen, A. Logrén, & E. Sevänen (toim.), Kirjallinen elämä markkinaperustaisessa mediayhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Leden, L. Informaatikko. Kirkkonummen kirjasto. Sähköposti. 12.12.2023.
- Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro J, Siren, M., Vainikainen, M., Vettenranta, J. 2019. PISA 18 ensituloksia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 22.11.2023.
- Maheshwari, S. & Holpuch, A. Why Countries Are Trying to Ban TikTok. 1.12.2023. The New York Times. <https://www.nytimes.com/article/tiktok-ban.html>. 5.12.2023.
- Mashiyane, D.M. 2020. Libraries breaking barriers through TikTok: enhancing access and visibility, Library Hi Tech News, Vol. 39 No. 4. <https://doi.org/10.1108/LHTN-01-2022-0011>. 6.9.2023
- Microsoft Word. 2019. <https://www.microsoft.com/fi-fi/>. 12.12.2023.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2023. <https://okm.fi/pisa>. 20.11.2023.
- Tykkyläinen, A. 2023. Kirkkonummen kirjaston palautekysely. Vain sisäiseen käyttöön. 12.12.2023.

- Petrillo, S. 2021. What Makes TikTok so Addictive?: An Analysis of the Mechanisms Underlying the World's Latest Social Media Craze. Brown University School of Public Health. <https://sites.brown.edu/publichealthjournal/2021/12/13/tiktok/>. 6.12.2023.
- Rask-Jussila, P. 2023. Suuri amisopas: Kirjaston suuri opas amistyöhön. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Suuri%20amisopas.pdf>. 22.9.2023.
- Rentola, M. 2006. Hyvä opas. Teoksessa Jussila, R., Ojanen E., & Tuominen, T. Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura. 92–107.
- Rissanen, J. & Kormilainen, V. 2022. Tokkerin käsikirja. Helsinki: Otava.
- Saavutettavuuskirjasto. 2023. Värit ja kontrastit. <https://www.saavutettavasti.fi/kuva-ja-aani/varit-ja-kontrastit/>. 4.12.2023.
- Salasuo, M., Tarvainen, K. & Myllyniemi, S. 2021. Luku 3. Medioitunut vapaa-aika. Teoksessa M. Salasuo (toim.). Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaaikatutkimus 2020. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 59–68.
- Selkokeskus. 2021. Selkokieli. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/>. 10.12.2023.
- Terveyskirjasto. 2023. Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19) <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>. 11.12.2023.
- Tieteen termipankki. 2016. Nimitys: algoritmi. <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:algoritmi>. 9.12.2023.
- TikTok. 2017. <https://www.tiktok.com/fi-FI/>. 12.12.2023.
- TikTok. 2023a. Tavoitteemme. <https://www.tiktok.com/about?lang=fi-FI>. 3.12.2023.
- TikTok. 2023b. Kirkkonummilibrary. <https://www.tiktok.com/@kirkkonummilibrary?lang=fi-FI>. 6.12.2023.
- Viitanen, M. 2023. Tiktokin käyttö on suomalaisten viranomaisten puhelimissa pääasiassa kielletty, mutta vapaa-ajan käyttöä ei juuri valvota – "TikTok kerää poikkeuksellisen paljon tietoa". 10.4.2023. Keski-suomalainen. <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/5852202>. 26.11.2023.
- Viljamaa, A. 2020. Intia kielsi 59 kiinalaissovelluksen käytön, joukossa myös suosittu TikTok. 30.6.2020. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006556940.html>. 5.12.2023.
- Webaim. 2023. Contrast Checker. <https://webaim.org/resources/contrastchecker/>. 9.12.2023.